Anglo-Sakson Geleneğin Kıbrıs Konuşlu İstihbarat Kaynakları: Birleşik Krallık Egemen Üs Alanları ve İstihbarat Birimleri[1]

Yönetici Özeti

■ Birleşik Krallık (BK) için 1878'den itibaren dönemsel hedefler çerçevesinde ileri karakol görevi yapan Kıbrıs, günümüzde başta İsrail'in güvenliği olmak üzere güncellenmiş hedefler çerçevesinde BK ile doğal ve stratejik müttefiki Amerika Birleşik Devletleri (ABD) yani Anglo-Sakson gelenek adına istihbarat ağırlıklı görevine devam etmektedir.

■ Çalışmanın amacı; sürekliliği olan istihbarat görevlerinin (dinleme, keşif, izleme, füzyon merkezi vb.) yerine getirilmesi maksadıyla, coğrafi olarak Avrupa, Afrika ve Asya'nın kesişim noktasında bulunan Kıbrıs'ta konuşlandırılmış EÜA (Egemen Üs Alanları) ve organik bağlıları olan istihbarat birimlerinin, BK ve ABD için "vazgeçilmez" olduğunu ortaya koymaktır.

■ EÜA; BK hava üssünün de konuşlu olduğu Agrator Üssü'nü kapsayan "Batı Egemen Üs Alanı" ile Aya Nikola ve Trodos istihbarat birimlerinin de bağlısı olduğu Dikelya Üssü'nü kapsayan "Doğu Egemen Üs Alanı"ndan oluşmaktadır.

■ BK için Kıbrıs'ın önemi, Akdeniz'deki Cebelitarık-Malta-Kıbrıs zincirinin en doğudaki baklası olmasından kaynaklanmaktadır. BK bu şekilde, tarihsel süreçte Akdeniz'i kontrol edebileceği bir hat oluşturmuştur.

■ BK, 1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'ne Ada'yı devretmek zorunda kalırken, EÜA'nın ve istihbarat birimlerinin hariç tutulmasını sağlayarak bunlar üzerinde egemen bir yönetim kurmuştur. Kıbrıs sınırlı bir bağımsızlığa kavuşarak görünürde sömürge olmaktan kurtulmuş, ancak özünde EÜA sayesinde Ada'daki BK hakimiyeti sadece şekil değiştirmiştir. BK'nın EÜA ve istihbarat birimleriyle, istikrarsız bir bölge olan Orta Doğu'ya yakın ve burayı kontrol edebilir bir konumda olması, ABD, BK ve NATO üçlüsü için en uygun durum olmuştur

■ Bu üs alanları ve istihbarat birimleri, toplamda sınırlı yüzölçümlerine rağmen kayda değer işlevsellikleri yanında, Ada'daki herhangi bir siyasal yapıya bağlı olmamaları sebebiyle BK ve ABD'ye "kontrolsüz bir kullanım özgürlüğü" veren, "müstakil bir devlet"i oluşturan parçalar

[1] Çalışmanın; ilk hali "Yalçın Özkütük, "ABD ve Birleşik Krallığın Kıbrıs Politikalarının Vazgeçilmezleri: Birleşik Krallık Egemen Üs Alanları", Savunma ve Güvenlik Araştırmaları Dergisi, 1(1): 1-20 (2024)"de yayımlanmış, müteakiben genişletilmiş son hali "Milli İstihbarat Akademisi Uluslararası İstihbarat Çalışmaları Kongresi 10-12 Ekim 2025"de bildiri olarak sunulmuştur.

şeklinde bir avantaj sunmaktadır.

■ "Vazgeçilmez"liğin, "egemenlik" ile bağlantılı başat kanıtlarını ise şu şekilde özetlemek mümkündür: Kıbrıs Cumhuriyeti kurulurken EÜA'ya ilişkin yapılan pazarlıkların kuruluş sürecinin önüne geçmesi, BK'nın ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY)'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)/Avrupa Birliği (AB)'ye dahil olması süreçlerinde EÜA'nın sadece BK hükümranlığında kalmasının sağlanması, BK'nın özünde "gerçekçi olmayan" bir vazgeçişe niyetlense dahi ABD'nin vazgeçmeyişi/vazgeçirmeyişi ve BK'nın "üslerin hiçbir şekilde tartışma konusu yapılmaması" ve "statükonun korunması" esaslı yaklaşımı.

■ Anglo-Sakson gelenek güç sahibi olduğu müddetçe çıkarları gereğince EÜA kazanımlarını devam ettirmesi beklenen bir durum iken, aksi bir gelişme Anglo-Sakson geleneğin en azından bölgede güç kaybetmeye başladığının önemli bir işareti olarak görülebilecektir.

1. KIBRIS'IN JEOPOLİTİK ÖNEMİ VE BK ODAKLI TARİHİ SÜRECİ

Avrupa, Asya, Afrika'yı birleştiren ve kapalı bir deniz görünümüne sahip olan Akdeniz'e değer katan unsurlar, konumları ve işlevleri sebebiyle "kapıları ve bazı adaları"dır. Akdeniz'in kapıları; Cebelitarık Boğazı, Süveyş Kanalı, Türk Boğazları, adaları ise; Malta, Girit ve Kıbrıs'tır. Coğrafi büyüklük açısından Akdeniz'in üçüncü Doğu Akdeniz'in en büyük adası olan, çok yönlü değerine istinaden tarih boyunca uğruna mücadele edilen Kıbrıs, günümüzde sadece Doğu Akdeniz kıyıdaşlarının değil küresel güçler; ABD, AB, Rusya Federasyonu (RF) ve Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC)'nin doğrudan ve/veya vekilleri aracılığıyla, farklı sektörlerde ve boyutlarda mücadeleye devam ettiği bir yerdir.

1869'da açılan Süveyş Kanalı'nın, deniz ticaret rotalarını okyanuslardan Akdeniz'e yönlendirmesi, daha da önemlisi birtakım Batı Avrupa ülkelerinin sömürgelerinin bulunduğu Güney/Güney Doğu Asya ile Batı Avrupa arasındaki en kısa deniz yolunu oluşturması, Kıbrıs'ın jeopolitik öneminin artışındaki ivmelenme anı olmuştur. Doğu Akdeniz coğrafyasından geçerek dünya pazarlarına ulaşan Orta Doğu, Orta Asya ve Kafkasya çıkışlı başta enerji nakil hatları olmak üzere, her tür metanın taşındığı deniz ticaret yollarının kontrolü ile bölgeye yönelik askerî ve insanî harekâtta avantaj ve bu kapsamda genel olarak istihbarat elde etmek maksadıyla Kıbrıs'tan yararlanmak ve dolayısıyla Kıbrıs'a dair bir egemenlik biçimi oluşturmak, Kıbrıs jeopolitiğinin özünü oluşturmaktadır. Son yıllarda Ada'nın güneyinde keşfedilen doğal gaz rezervleri Kıbrıs'ın değerini artıran bir diğer husus olmuştur. Halihazırda Ada'da; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), Kıbrıs Cumhuriyeti/GKRY, Türkiye, Yunanistan, BK, AB, Birleşmiş Milletler (BM) ile çeşitli üs ve tesisleri kullanan diğer ülkelerin (ABD, Fransa vb.) bayrakları gibi, çok sayıda bayrağın aynı anda dalgalanıyor olması Kıbrıs'ın jeopolitik değerine dair çarpıcı bir tespittir. Nitekim Kıbrıs'ın konumundan kaynaklı önemi; "Karadaki bataklığa saplanmadan Orta Doğu'nun

kontrolünü sağlayan mevki", "İleri karakol", "Orta Doğu'nun anahtarı", "Atlama taşı", "Batmayan uçak gemisi" gibi metaforlarla zihinlerde büyük oranda yer edinmiştir[i].

BK için Kıbrıs'ın önemi, Akdeniz'deki Cebelitarık-Malta-Kıbrıs zincirinin en doğudaki baklası olmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim batıdan doğuya doğru; 1704'te Cebelitarık'ı, 1836'da Malta'yı, Süveyş Kanalı'nın 1869'da açılmasını müteakip bahse konu zincire bir halka daha ekleme ihtiyacı sebebiyle 1878'de Kıbrıs'ı ve zinciri sağlamlaştırmak üzere 1882'de Mısır'ı ele geçiren BK, bu şekilde Akdeniz'i kontrol edebileceği bir hat oluşturmuştur[ii]

BK ele geçirene kadar Kıbrıs 1571-1878 yılları arasında fiilen 307 yıl Osmanlı İmparatorluğu hakimiyeti altında kalmıştır. 19. yüzyılda dönemin büyük güçleri Rusya, BK ve Fransa'nın Osmanlı Devletini paylaşma mücadelesi kapsamında, 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin yenilgisi sonrasında BK ile Osmanlı Devleti arasında gizli bir anlaşma yapılmış, bu çerçevede Rus tehdidi sebebiyle Osmanlı Devletinin BK'ya Kıbrıs'ı üs olarak vermesi, Rusya'nın işgal ettiği Osmanlı topraklarından çekilmesi durumunda BK'nın da Kıbrıs'tan çekilmesi hususunda mutabık kalınmıştır. Böylece 1878'de Kıbrıs, asıl hedefi anakarası ile Güney/Güney Doğu Asya'daki sömürgeleri arasındaki ulaşımı kolaylaştıran Süveyş Kanalı'nı korumak ve Rusya'nın Akdeniz'e inmesini engellemek olan BK'ya kiralanmış, Osmanlı Devleti Kasım 1914'te karşı safta I. Dünya Savaşı'na katılınca BK Ada'yı ilhak etmiştir. I. Dünya Savaşı'ndan sonraki süreçte, Türkiye Cumhuriyeti 1923 Lozan Anlaşması ile Ada'daki BK hakimiyetini resmen tanımış ve Mart 1925'te "Kıbrıs Kolonisi" BK'nın sömürgeleri arasında yerini almıştır[iii].

II. Dünya Savaşı sonrasında değişen dünya dengeleri sebebiyle 1948'de Filistin'den ve 1954'den itibaren Süveyş'ten çekilmek zorunda kalan BK, yeni hegemon ABD'nin yürüttüğü bölge politikaları sebebiyle bağımsız bir Kıbrıs politikası yürütemeyeceğini anlamış ve "Ada üzerinde egemenlikte ısrar etmeyerek, üs ile yetinme" politikasına kademeli bir geçiş yapmaya başlamıştır. Bu kapsamda, Rumların Ada'nın Yunanistan'a bağlanması taleplerinden kaynaklı artan şiddetin de etkisiyle BK 1956'da Kıbrıs'a "sınırlı bağımsızlık" verilmesi çözümünü desteklemek zorunda kalmıştır. 1957 yılına gelindiğinde, BK'nın savunma politikası nükleer caydırıcılığın öne çıktığı, dolayısıyla asker sayısının azaltıldığı bir sisteme dayandırılmıştı. Bu durumun bir sonucu olarak Kıbrıs'taki asker sayısı da azalacağından BK'nın üs olarak Ada'nın tamamına gereksinimi ortadan kalkmış, onun yerine Ada'da nükleer silah bulundurabileceği birkaç üssün varlığı yeterli duruma gelmiştir[iv].

Yukarıda belirtilen gelişmelerin bir sonucu olarak, BK 1958'de Ada'dan çekilmeye karar vermiştir. Fakat bu kararın hayata geçirilebilmesi için, Türkiye ve Yunanistan'ın Kıbrıs'ın geleceğine dair uzlaşı içinde olmaları gerekmekteydi. Bu gerçekleştiği takdirde Ada istikrara

kavuşacak, dolayısıyla NATO'nun güney doğu kanadı güçlenmiş olacak ve BK'ın Ada'daki askeri varlığının güvenliği sağlanmış olacaktı[v]. 1958'in sonlarında, her ikisi de NATO üyesi olan Yunanistan ve Türkiye'nin "Kıbrıs Sorunu"ndan ötürü çatışma olasılığının bulunması sebebiyle ABD'nin bahse konu iki müttefiğine anlaşmaları yönünde baskısını artırması ve BK'nın Ada'yı bir an önce terk etme isteği gelişmelere yön vermiştir[vi]. Nihayet 1959'da BK, Türkiye, Yunanistan ve Ada'daki iki toplumun temsilcilerinin mutabakatıyla "Kıbrıs Cumhuriyeti"nin kurulmasına karar verilmiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla ilgili üç anlaşmadan biri olan "Kuruluş Anlaşması", BK'nın Ada'da iki üs ve kullana geldiği istihbarat birimleri üzerinde egemenlik sahibi olmasını sağlayan anlaşma olmuştur[vii]. Kıbrıs sınırlı bir bağımsızlığa kavuşarak görünürde sömürge olmaktan kurtulmuş, ancak özünde EÜA sayesinde Ada'daki BK hakimiyeti sadece şekil değiştirmiştir. BK'nın EÜA ve istihbarat birimleriyle, istikrarsız bir bölge olan Orta Doğu'ya yakın ve burayı kontrol edebilir bir konumda olması, ABD, BK ve NATO üçlüsü için en uygun durum olmuştur[viii].

2. EÜA'NIN VE İSTİHBARAT BİRİMLERİNİN KURULUŞ ANLAŞMASINDA YERI

EÜA ve istihbarat birimleri özel bir durumun örnekleridir ve hukuken "sui generis-kendi türünde" olarak nitelendirilir. BK'nın yönlendirmesiyle dünya kamuoyu bunları; "British Military Bases in Cyprus-Kıbrıs'taki Britanya Askeri Üsleri", daha yaygın ve kısa ifadeyle "Sovereign Base Areas (SBAs)-Egemen Üs Alanları (EÜA)" şeklinde isimlendirmektedir. EÜA tanımını "BK'nın sadece askeri ve savunma amaçları için koruduğu, 1960 Anlaşmaları tarafından tanımlanan ve bu anlaşmaların içerdiği sınırlamalar ve açıklamalarla birlikte gelen, dağılmış egemen hakları bütünleştiren topraklar" şeklinde yapmak mümkündür[ix]. Gerek kısaltılmış isimlendirmede gerekse tanımdaki kilit kelime "egemen" kelimesidir. Çünkü BK, EÜA'ya ilişkin gelecekte bir sorun yaşamadan buraları kalıcı bir şekilde kullanmak için, ilgili devlet ile yapacağı anlaşmalar ile değil, "egemenlik" aracılığıyla buralara sahip olmayı hedeflemiş ve başarmıştır[x].

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasına karar verilme tarihi Şubat 1959 olmasına rağmen, ilanı ve anlaşmaların yürürlüğe girmesi Ağustos 1960'tır. İki olay arasındaki yaklaşık 18 aylık süre zarfında, temelde EÜA'nın kapsayacağı alanın büyüklüğüne ilişkin taraflar arasında yaşanan anlaşmazlık, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluş tarihini geciktirmiştir. Sonuçta EÜA'nın, Kıbrıs Cumhuriyeti topraklarının %2.76'sını kapsamasında mutabık kalınmıştır. Dolayısıyla BK için EÜA'nın, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulup kurulmamasından daha önemli olduğu görülmüştür[xi]. Aynı süreçte Türkiye ve Yunanistan arasında yapılan ve gizlilik taşıyan "Centilmenler Anlaşması"nda, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin NATO üyesi olması öngörülmüştür. Ancak anlaşma gizli kalmamış, ABD ve NATO'nun Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Batı ile olan bağlarının artırılması

arzusuna rağmen, EÜA'da tek ve tam egemen olmak isteyen BK, Kıbrıs Cumhuriyeti NATO üyesi olursa Kıbrıslı Türklerin ve Rumların bir şekilde EÜA'ya müdahil olacağını değerlendirerek üyeliği engellemiştir.[xii]

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin anayasası ve bahse konu anlaşmalar 22 adet ekte toplanmıştır. Normalde anayasanın en başta ve devamında eklerin olması gerekirken, burada anayasaya atfedilmesi gereken önem ve ayrıcalıklar EÜA'ya verilmiştir. EÜA'yı konu edinen Kuruluş Anlaşmasının ana hatları Ek-A'da yer almış, EÜA'nın kalıcılığı garanti altına alındıktan sonra anayasa kendisine ancak Ek-D'de yer bulabilmiştir[xiii]. Bahse konu anlaşmada BK'nın; EÜA'yı yalnızca askeri amaçlarla kullanacağına, EÜA haricinde Ada'nın muhtelif bölgelerindeki bazı mahalleri kısıntı veya müdahale olmaksızın kullanmaya devam edeceği, daha küçük bazı mahalleri ise gerek duyması halinde kullanabileceğine dair hükümler yer almıştır. BK'nın bahse konu mahallerde özellikle yeni elektronik sistemler, iletişim sistemleri kurma, işletme ve yayım yapma hakkının olduğu anlaşmada vurgulanmıştır. EÜA'nın ve kullanılan mahallerin ötesinde BK'nın elde ettiği haklar, Ada'nın hemen hemen her yerinde barış ve savaş zamanında oldukça geniştir. Bu hakları kullanmak için Kıbrıs Cumhuriyeti'ne "bilgi vermek" yeterli olmaktadır [xiv] . Kuruluş Anlaşmasının getirdiği yükümlülük ve haklar bir bütün olarak ele alındığında, BK'nın ciddi bir sorumluluk yüklenmeden Doğu Akdeniz'in ortasında stratejik seviyede önemli EÜA'ya ve istihbarat birimlerine sahip olduğunu ifade etmek mümkündür.

3. EÜA'NIN ve İSTİHBARAT BİRİMLERİNİN İNCELENMESİ

a. Genel

EÜA, Güney Atlantik'teki Falkland Adaları'ndan Hint Okyanusu'ndaki Chagos takımadasına kadar uzanan 14 BK Denizaşırı Toprağı'ndan (British Overseas Territories-BOTs) biridir. Toplamda yaklaşık 254 km²'lik bir alanı kaplayan EÜA mevki-mesafe itibariyle, sıcak bölgelerden Suriye kıyılarına yaklaşık 185 km (Dikelya-Lazkiye), Gazze'ye 375 km (Agrator-Gazze) mesafededir[xv]. Çok maksatlı (askerî ve insanî harekât, istihbarat, lojistik, nükleer silah depolama vb.) olarak BK ve ABD tarafından kullanılan ve harita-1'de gösterilen EÜA, 1954'den itibaren oluşturulmaya başlanmıştır. EÜA; Limasol'un batısında bulunan ve "Batı Egemen Üs Alanı (BEÜA)-Western Sovereign Base Area" olarak adlandırılan, Agrator Üssü'nü de kapsayan alan ile Larnaka'nın doğusunda bulunan ve "Doğu Egemen Üs Alanı (DEÜA)-Eastern Sovereign Base Area" olarak tanımlanan, Dikelya Üssü'nü de kapsayan alandan oluşmaktadır[xvi].

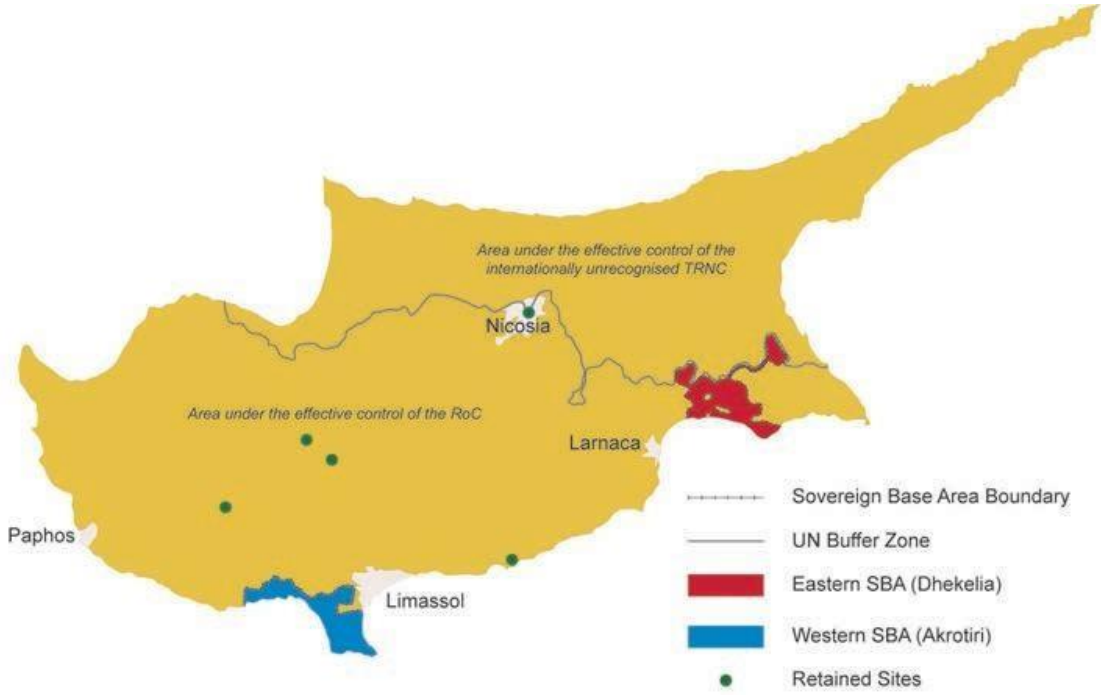

Harita-1: EÜA Haritası

(Klaus Dodds, Rikke Bjerg Jensen and Costas Constantinou, Signposts: Cyprus, UK and the Future of the SBAs, 37)

EÜA doğrudan askerî yönetim altında olan tek BOT'dur ve BK Savunma Bakanlığı'na bağlıdır. Dışişleri Bakanlığı ya da Kıbrıs'taki "Britanya Yüksek Komiserliği" ile resmî bir bağlantısı yoktur. EÜA, koloni değildir ancak bağımsız da değildir. "Devlet" gibi yönetilen yani; sınırları, yasası, mahkemesi, kolluk gücü bulunan egemen ve kendine özgü bir BK yönetimidir. CIA'nin "World Fact Book" sayfasında; EÜA "devlet" kategorisinde ayrı ayrı devletler ve bayrakları "BK bayrağı" olarak gösterilmekte, "BK'nın denizaşırı topraklarının özel bir biçimi" şeklinde tarif edilmektedir. EÜA'nın idari merkezi, BEÜA sınırları içerisindeki Episkopi Kantonudur. Burası tel örgülerle çevrili, girişi çok sıkı kontrol altında olan büyük bir kışla yerleşkesidir[xvii]

2022-23 yıllık işletme maliyetinin 20,5 milyon sterlin olduğu tahmin edilen EÜA'nın Devlet Başkanı, 8 Eylül 2022'den itibaren Kral Charles III, Hükümet Başkanı (EÜA Yöneticisi) ve aynı zamanda "Kıbrıs Britanya Kuvvetleri-Britain Forces in Cyprus (BFC)" Komutanı, 1 Eylül 2022'den itibaren Hava Tümgeneral Peter Jm Squıres'dir. EÜA'da, 2023 yılı verilerine göre yaklaşık 2490 atamalı askerî-sivil personel ile bunların aileleri ve 12.000 GKRY vatandaşı, toplamda 18.000 kişi yaşamaktadır. Hamas-İsrail Savaşının başladığı Ekim 2023'den beri personel sayısının 500 kişi kadar arttığı tahmin edilmektedir. BK personeli EÜA sınırlarının içerisindeki tel örgü ile çevrili alanda yaşarken, GKRY vatandaşları ise tel örgünün dışında yaşamakta, bir kısmı EÜA içindeki BK personelinin yaşamlarını kolaylaştıran sosyal tesis/hizmet birimlerinde çalışmaktadır. EÜA'nın gözle görünür dış sınırları, geçiş noktaları yoktur ve tel örgünün dışındaki EÜA'da BK bayrağına rastlanılmaz[xviii].

b. BEÜA (Agrator)

124 km^2 yüzölçümüne sahip ve kıyı uzunluğu 56.3 km olan BEÜA, tamamen GKRY toprakları ile çevrilidir. Harita-2'de gösterilen BEÜA; Kraliyet Hava Kuvvetleri (Royal Air Forces/RAF) Agrator Üssü'ne, Tuz Gölü bölgesinde antenleri yer alan 2 adet istihbarat birimine, Episkopi Kantonuna ve 12 Rum köyüne ev sahipliği yapmaktadır.

Harita-2: BEÜA Haritası

(Episkopi Cantonment, 2023, http://www.turkcewiki.org/wiki/Episkopi_Cantonment [Erişim Tarihi: 15.08.2025])

BK'nın sınırları dışındaki en büyük hava üssü olan ve resim-1'de uydudan çekilmiş görüntüsü sunulan RAF Agrator'da; muharip, lojistik destek, keşif maksatlı BK uçakları ve diğer hava araçları ile 1974'den beri yüksek irtifa keşif görevleri icra eden ABD'nin U-2 uçakların ve diğer hava araçlarından oluşan 1. Seferi Keşif Filosu (1st Expeditionary Reconnaissance Squadron-ERS) daimi konuşludur. BK tarafından yaklaşık 65 yıl önce inşa edilen 104 yatak kapasiteli 8 adet yatakhanenin yıkılarak yerine ERS'de görevli personel için ABD tarafından yeni bir yatakhane kompleksi inşa edilmekte olduğuna ve 2024 itibariyle filonun personel mevcudunun 15'i subay olmak üzere 129'a çıkarılmasının planladığına dair bilgiler mevcuttur. BK ve ABD, EÜA'da resmi olarak sadece ERS'nin varlığını kabul ederken EÜA'nın diğer birimlerinde de ABD varlığının bulunduğuna dair iddiaları net bir şekilde kabul etmemektedir. Nitekim BK Savunma Bakanlığı'nın 2022'de parlamento ile yaptığı bir yazışmada "EÜA'da mevcut veya gelecekteki operasyonel faaliyetlere katılan ABD personelinin sayısının, harekât ve güvenlik sebepleriyle açıklanmaması önerilmektedir" ifadeleri yer almıştır[xix].

Resim-1: RAF Agrator

(Matt Kennard, Revealed: America's Secret Military Deployment on British Cyprus)

BEAÜ'de Tuz Gölü bölgesinde resim-2'de gösterilen antenleri yer alan, yarımadanın güneydoğu ucundaki Cape Gata'da insansız MASINT (Ölçüm ve İmza İstihbaratı) birimi ve üs içerisinde bir diğer MASINT birimi de bulunmaktadır[xx].

Resim-2: BEÜA'da Antenler

(Matt Kennard, Inside Britain's Military Dictatorship in the Mediterranean)

c. DEÜA (Dikelya)

131 km^2 yüzölçümüne sahip ve kıyı uzunluğu 27.5 km olan DEÜA; doğusunda GKRY toprakları ve BM Tampon Bölgesi, batısında GKRY toprakları ve kuzeyinde KKTC toprakları ile çevrilidir. Harita-3'de gösterilen DEÜA; 1 piyade taburu, 1 istihkâm bölüğü ile çeşitli lojistik birimlerden oluşan, Alexander Barracks'da konuşlu 1. Kraliyet Anglian Alayı ile diğer sosyal tesisleri içeren Dikelya Üssü'ne, üsse karayolu bağlantısı olan Magosa yakınlarındaki Mercury Kışlasında konuşlu Aya Nikola istihbarat birimine (Müşterek Muhabere Servis Birliği-Joint Service Signal Unit (JSSU)), DEÜA fiziki sınırları dışında olmakla birlikte Trodos Dağlarındaki istihbarat birimine, BM Tampon Bölgesine yakın bir mevkide yedek hava meydanı olarak nitelenebilecek Kingsfield Hava Meydanına, GKRY'ye ait Dikelya Elektrik

Santraline ve 12 Rum köyüne ev sahipliği yapmaktadır[xxi].

Harita-3: DEÜA Haritası

(Ağrotur ve Dikelya, 2023, https://www.turkcewiki.org/wiki/A%C4%9Frotur_ve_Dikelya#/media/Dosya:Cyprus_SBAsInRed.png /[Erişim Tarihi: 14.07.2025])

ç. İstihbarat Birimleri

Ada'daki her tür istihbarat birimi BK GCHQ (Government Communications Headquarters-Hükümet İletişim Karargâhı) bağlısı olmakla birlikte, ABD NSA (National Security Agency-Ulusal Güvenlik Ajansı) ile ortaklaşa işletilerek bilgi paylaşımı yapılmaktadır. Bu birimler, uluslararası seviyede dünyadaki farklı noktalardan her tür sinyal ve haberleşme istihbaratı elde eden, ABD'nin "Küresel Gözetim Ağı" olan "Echelon" sisteminin bileşenidir.

ABD, EÜA bünyesindeki isihbarat birimleri henüz teşkil edilmeden önce bunların kullanımına yönelik hazırlık altyapısı olarak 1946'da BK ile birlikte, müteakiben 1955'te Common Wealth kapsamında Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda'nın da iştirak ettiği istihbarat paylaşımı ve işbirliği anlaşması olan, gizli UKUSA (United Kingdom-United States of America) (Project 415, P415) (Five Eyes) sistemini oluşturmuştur. UKASA sistemi süreç içerisinde, 2000 yılında varlığı kabul edilmek zorunda kalınan "Echelon" sistemine evrilmiştir. Halihazırda bir çok NATO ülkesi de sisteme dahil edilmiş durumdadır. ABD yine EÜA teşkil edilene kadar 1950'lerin başından itibaren Ada'da müstakilen oluşturduğu istihbarat birimleri; Lefkoşa Amerikan Ulusal Telsiz Birimini, Karava Yabancı Yayın Bilgi Servisini (Foreign Broadcasting Information Service (FBIS)) ve Limasol-Polemedya Yakın Doğu Arap Yayın Birimini kullanmıştır[xxii].

NSA muhbiri Edward Snowden tarafından 2013 yılında sızdırılan gizli belgeler ve GCHQ'nun ele geçirilen yazışmaları, BK ve ABD'nin Ada'daki istihbarat birimlerine ilişkin faaliyetlerine ışık tutan temel veri kaynaklarıdır. Bu çerçevede, NSA'nın GCHQ ile müşterek olarak harita-

4'de sunulan; Aya Nikola, Cape Gata insansız MASINT, Agrator MASINT ve Trodos birimlerinin işletiminde ve bilgi paylaşımında yer aldığı, Aya Nikola'nın finansmanının yarısını karşıladığı anlaşılmaktadır. Söz konusu birimler yalnızca NSA tarafından değil, aynı zamanda CIA destekli HUMINT (insan istihbaratı) faaliyetleri için de kullanılmaktadır. Nitekim CIA, Ada'daki askerî faaliyetleri ve yabancı diplomatların faaliyetlerini yakından izlemekte, medya ve sivil toplum kuruluşları örtüsü altında gelişmelere yön vermektedir. Kuruluş anlaşmasında, bahse konu birimlerde sadece BK personelinin görev yapacağı hükmünün bulunmasından ötürü, tüm bu faaliyetler kapsamında ABD istihbarat personeli genellikle "turist" kimliğiyle bölgede bulunmaktadır[xxiii].

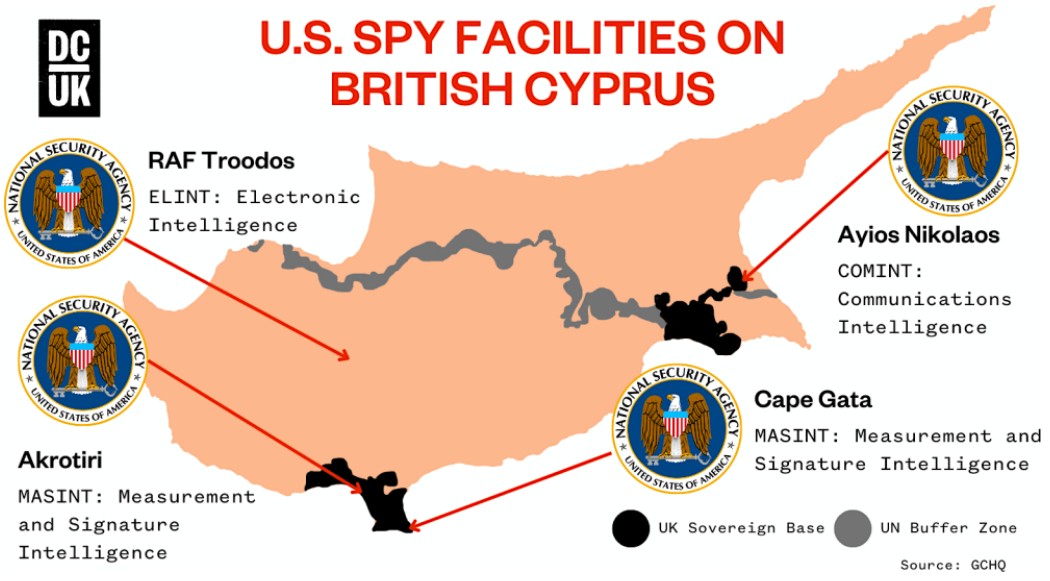

Harita-4:İstihbarat Birimlerinde ABD Varlığı

(Matt Kennard, Revealed: America's Secret Military Deployment on British Cyprus)

Gerek istihbarat birimlerindeki gerekse RAF Agrator'daki ABD varlığının, katkısının ve kontrolünün devamı olarak, ABD ve BK doğal-stratejik müttefikleri olan İsrail'e istihbarat paylaşımı desteğinde bulunmaktadır. NSA, İsrail Sinyal İstihbaratı Ulusal Birimi (ISNU), İsrail İstihbaratı Özel Operasyonlar Birimi ve Mossad'ı da kapsayacak şekilde "erişim, dinleme, hedefleme, dil, analiz ve raporlama konularında bilgi paylaşımını içeren geniş kapsamlı teknik ve analitik bir ilişki" içerisindedir. Bahse konu gizli belgelerdeki "NSA ile ISNU arasındaki en büyük veri alışverişi, ABD ve İsrail çıkarları açısından stratejik tehdit oluşturan Orta Doğu'daki hedefler üzerine" ifadeleri çerçevesinde ABD ve BK uydularının, dinleme/izleme sistemlerinin, hava araçlarının İsrail'in bölgede (Gazze, Batı Şeria, Lübnan, Suriye, Irak, İran vb.) gerçekleştirdiği her tür açık/gizli askerî-insanî harekâta destek maksadıyla anlık istihbarat paylaşımında bulundukları açık kaynaklarda da yer almaktadır [xxiv] . Dolayısıyla ABD'nin ve

İsrail'in bölgesel hedefleri bağlamında bahse konu istihbarat birimleri hayati önemi haizdir.

ABD ve BK, Ada'daki bahse konu birimleri de kullanarak sadece muhasımlarından değil müttefiklerinden de istihbarat elde etmektedir. Nitekim AB, özellikle AB üyesi ülkelerin vatandaşlarının elektronik mesaj, faks, telefon görüşmeleri, posta ve diğer yazışmalarının NSA tarafından kanunsuz bir şekilde dinlenildiği ve takip edildiği gerekçesiyle 1999 yılında bir soruşturma komisyonu kurmuştur. Söz konusu komisyonun Temmuz 2001'de açıkladığı sonuç raporunda; özellikle uydular ve BK hükümranlık alanlarından geçen fiber optik internet kabloları aracılığıyla bilgi toplanması sebebiyle UKUSA/Echelon sisteminin; dünyanın diğer devletleri için bir tehdit oluşturduğu, AB vatandaşlarının haklarını ihlal ettiği, uluslararası ekonomi ve ticarette haksız rekabet, kazanç ve kayıplara neden olduğu hususlarına vurgu yapılmıştır[xxv].

BK ve ABD, istihbarat birimlerinin imkân-kabiliyetlerini artırmak maksadıyla geliştirme/iyileştirme projeleri yürütmektedir. Bahse konu projeler arasında; BEÜA'dakine benzer çok uzun menzilli bir anten sisteminin DEÜA'ya da konuşlandırılması, Olimpos Tepesinde konuşlu anten sisteminde iyileştirme yapılması yer almaktadır[xxvi]. Ayrıca, BEÜA'da Zevgari burnuna uzanan deniz altı sensör ve fiber optik kabloları ile bağlantılı olarak 2017'den beri büyük bir bina kompleksi inşaatının devam ettiği, bahse konu kompleksin tamamlanmayı müteakip sistemin öncelikle ABD Donanması tarafından kullanılacağına, aynı zamanda İran kaynaklı sismik faaliyetlerin de takip edileceğine dair bilgiler mevcuttur[xxvii].

(1) Aya Nikola (JSUU) İstihbarat Birimi

Resim-3'de uydudan çekilmiş görüntüsü yer alan Aya Nikola; sinyal ve elektronik istihbarat (SIGINT ve ELINT) toplama amaçlı, hedef nesne ve kaynakların kendine özgü teknik özelliklerini tespit edip tanımlayan MASINT bileşenine ev sahipliği yapan, aynı zamanda Ada'daki tüm birimlerden gelen verileri birleştirerek füzyon merkezi görevi yapan birimdir. Gerek içerisinde bulunduğu kışladaki gerekse EÜA'nın diğer birimlerindeki uzun menzilli radarlar, antenler, yüksek frekanslı yön bulma sistemleri, fiber optik internet kablo hab sistemleri ve Echelon sisteminin uyduları, birimin temel istihbarat toplama araçlarıdır[xxviii].

Resim-3: Aya Nikola İstihbarat Birimi

(Matt Kennard, U.S. Spies Have 'Wide Range' Of Facilities On UK's Cyprus Base Near Gaza-And Share Material 'Daily' With Israel)

(2) Trodos İstihbarat Birimi

BK'nın kullanımına bırakılan, resim-4'de görüntüsü sunulan Trodos istihbarat birimi, Aya Nikola'ya yaklaşık 160 km mesafedeki Trodos Dağları'nda Aygio Nikola mevkiinde yer alırken, birimin farklı çaplarda ve fonksiyonlarda 9 adet anteni ise Trodos Dağlarının en yüksek noktası olan Olimpos Tepesine yerleştirilmiştir[xxix].

Bahse konu birim; klasik görevlerinin yanı sıra, Soğuk Savaş zamanında Sovyetlerin, günümüzde ise RF'nin füze denemelerini ve İran'ın nükleer silah geliştirme çalışmalarını izlemekte, olası bir füze saldırısı için erken uyarı görevi yapmaktadır. Bölgede konuşlu ABD radarları; Orta Doğu, RF veya Batı Asya'dan atılan bir füzeyi gecikmeli tespit edebilirken, Kıbrıs'ın konumu ve Trodos Dağının sahip olduğu jeolojik özellik sebebiyle buradaki radar sistemi, füzeyi atıldığı andan veya kısa bir süre sonrasından itibaren tespit ve takip edebilmektedir. Sonrasında ise elde ettiği iz bilgisini, önleme yapacak bölgedeki NATO/ABD hava savunma sistemleri ve/veya Akdeniz'de görev yapan ABD 6. Filosu'nun gemilerine

aktarmaktadır. Tüm bu faaliyetler Aya Nikola'daki birimin komuta ve kontrolünde yapılmaktadır[xxx].

Resim-4: Trodos İstihbarat Birimi
(https://www.shutterstock.com/tr/search/radar-dome?page=3 and https://virtualglobetrotting.com/map/raf-troodos-signals-and-radar-site/[Erişim Tarihi: 09.08.2025])

(3) Fiber Optik İnternet Kabloları

Dünyanın birçok farklı bölgesi arasındaki internet iletişimi maksadıyla kullanılan Akdeniz deniz yatağından geçen 14 adet fiber optik internet kablo hattı, Ada'daki 3 farklı noktada (Ayia Napa, Pentaskhinos and Yeroskipos) karaya çıkartılarak Aya Nikola birimine ulaştırılmakta, burada veriler pasif optik bölücüler sayesinde kopyalanmak suretiyle ele geçirildikten sonra, tekrar deniz yatağına yönlendirilerek son varış noktasına doğru yol almaktadır (Harita-5). BK bahse konu hatlardan veri alabilmek için, teknik açıdan tele komünikasyon alanında danışmalık ve işbirliği desteğine ihtiyaç duymaktadır. Kuruluş Anlaşması kapsamındaki yükümlülük gereği sözkonusu destek, Kıbrıs (GKRY) Telekomünikasyon Kurumu (Cyprus Telecommunications Authority/ CYTA) tarafından sağlanmaktadır. Sonuçta, hub görevi yapan Aya Nikola sayesinde 14 adet hat üzerinden internet ortamında paylaşılan her tür veri ABD ve BK tarafından elde edilebilmektedir.

Snowden'ın sızdırdığı 2012 tarihli bir belgede, GCHQ'ın internet gözetim faaliyetlerinin "Benhall, Bude ve Sounder" ismindeki üç lokasyonda yürütüldüğü belirtilmektedir. Bunlar sırasıyla GCHQ'nun genel merkezi "Benhall", Britanya'daki ana izleme istasyonu "Bude" ve yurtdışındaki "gizli" üçüncü nokta olan "Sounder"dır. Sounder'ın Kıbrıs'ta bulunan Aya Nikola birimi olduğu, eski NSA başkanı General William Odom'un günlüğünde geçen bir not ile deşifre olmuştur. Yine Snowden belgelerine göre, GCHQ Britanya'da karaya çıkartılan deniz altı fiber optik internet kablolarını izlemektedir. Ancak, Orta Doğu'yu gözetlemek için Britanya ideal bir

yer değildir. Bu noktada devreye Kıbrıs girmektedir. Kıbrıs'ın; İsrail, Suriye, Lübnan, Mısır, Türkiye, Yunanistan ve İtalya gibi ülkelerle olan bağlantıları sayesinde Orta Doğu haberleşmesini izlemek için doğal bir merkez olduğu görülmektedir[xxxi].

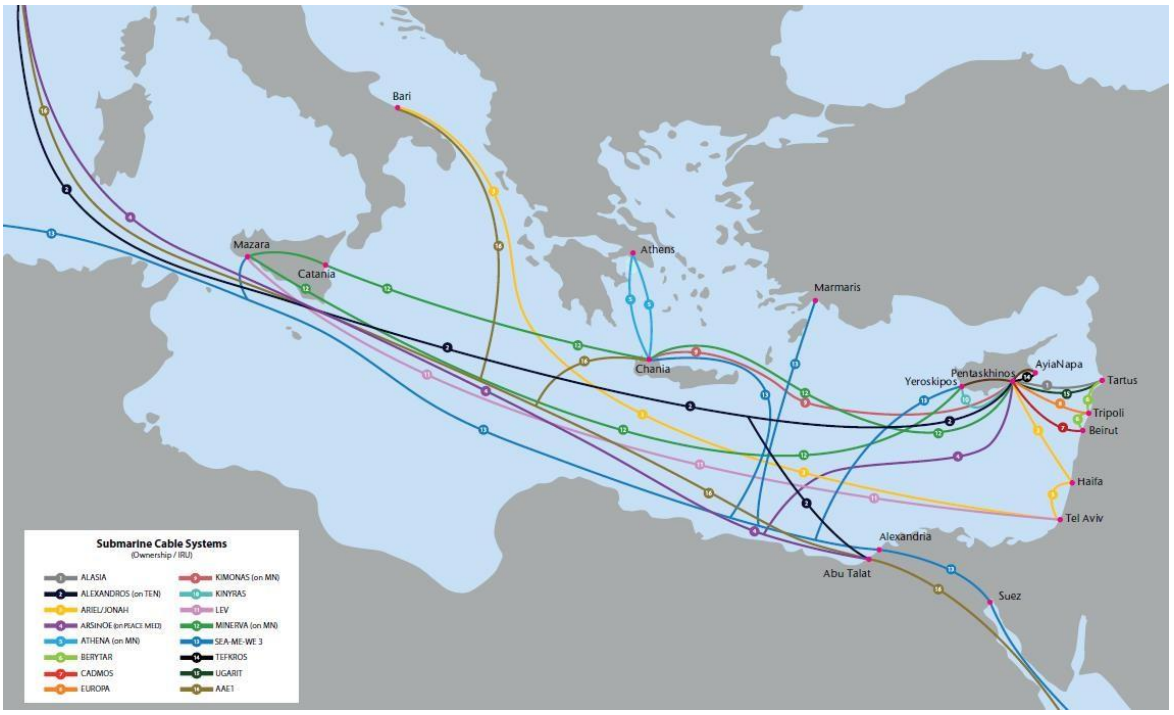

Harita-5: Fiber Optik İnternet Kablo Hatları

(Cyprus, Submarine cable netwoks, https://www.submarinenetworks.com/en/stations/europe/cyprus [Erişim Tarihi:10.08.2025])

4. ANGLO-SAKSON GELENEK İÇİN EÜA'NIN VE İSTİHBARAT BİRİMLERİNİN VAZGEÇİLMEZLİĞİ

Anglo-Sakson gelenek için EÜA ve istibarat birimleri vazgeçilmezdir. Bunların imkân-kabiliyetlerine bağlı getirilerine sahip olmaya devam etmek maksadıyla, tarihsel süreçte bahse konu aktörlerin yönlendirmesiyle çeşitli siyasi gelişmeler yaşanmıştır.

Kronolojik olarak bahse konu başat gelişmeler ele alındığında, ilki 1970'li yıllarda BK'nın Ada'dan sonra EÜA'dan da vazgeçme girişimi veya şantajıdır. BK 1967'de girdiği ekonomik krizle birlikte aldığı ekonomik tedbirler kapsamında, askeri harcamalarını önemli miktarda azaltma yoluna gitmiştir. Bu çerçevede EÜA hariç olmak üzere BK, özellikle Orta Doğu ve Uzak Doğu'daki askeri varlığını geri çekmeye başlamıştır. 1974 sürecinde BK Dışişleri Bakanı olan James Callaghan'ın siyasi danışmanı Tom McNally, EÜA'nın BK için maliyetli yerler olmasına rağmen bunların kapatılmasına ABD'nin asla onay vermeyeceğini belirtir ve "Biz Kıbrıs'tan kurtulacak olsak bile Amerikalılar büyük olasılıkla orada kalacaklardır. Demek istediğim Kıbrıs üsleri Amerikan istihbarat faaliyetleri için büyük bir kamuflajdır" der. BK'nın yaşadığı

ekonomik darboğaz ile eş zamanlı olarak, 1974'te gerçekleştirilen Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan ötürü ABD-Türkiye ilişkilerinde bir kriz yaşanmış ve bu çerçevede Türkiye'de konuşlu birçok ABD üssü/tesisi kapatılmıştır. Bu duruma bağlı olarak oluşan istihbarat zafiyetini giderebilmek maksadıyla ABD, Kıbrıs'ta EÜA ve istihbarat birimlerinin daha işlevsel hale getirilmesine yoğunlaşmıştır. Nitekim 1975 Nisan ayında, Sovyetlerin Lazkiye ve Tartus limanına yönelik askeri yığınaklanmasına ilişkin ABD yönetiminin istihbarat talebinin ilgili birimler tarafından anlık olarak karşılanamaması, ABD'nin Kıbrıs'ta BK ile işbirliği seviyesini artıran bir gelişme olmuştur. Nitekim Aya Nikola istihbarat biriminin işletme giderlerinin yarısının ABD tarafından karşılanması hususu, ABD'nin bu birime olan ihtiyacının ve BK'nın masrafları paylaşma isteğinin kesişimi şeklinde ortaya çıkmıştır[xxxii].

Anglo-Sakson gelenek için EÜA ve istibarat birimlerinin vazgeçilmezliğine dair önemli bir diğer siyasi gelişme; 1973'te BK AET'ye katılırken EÜA hariç tutulmuş, AET'nin bir parçası olmamıştır[xxxiii]. Daha açık bir ifadeyle ABD ve BK, sahip oldukları stratejik seviyede önemli bir imkân-kabiliyeti, müttefik olmalarına rağmen "çok yönlü gelecek öngörüsü" ile diğer AET üyesi devletlerin ortak kullanımına açmamış, dolaylı olarak dahi olsa sahiplenmelerine engel olmuştur. Nitekim 2020'de BK AB'den ayrılırken (Brexit süreci) bahse konu EÜA ve istihbarat birimleri gündeme dahi getirilmeksizin sorunsuz bir ayrılma gerçekleşmiştir.

Sürece yayılan bir diğer gelişme kapsamında 1974'den itibaren Türkiye'nin, Kuzey Kıbrıs Türk Federe (KKTF) devletinde ve devamında KKTC'de askeri varlık bulundurmasından Batı'nın duyduğu rahatsızlık sebebiyle dönemsel olarak Ada'nın "askersizleştirilme"si gündeme getirilmektedir. BK, Kıbrıs'ta topluca bir askersizleştirmeye hiçbir dönem sıcak bakmamıştır. Çünkü Ada'nın askersizleştirilmesi durumunda, EÜA'nın ve istihbarat birimlerinin varlığının sorgulanacak olması BK'nın isteyeceği en son şey olmuştur. Nitekim 1979-1990 yılları arasında BK Başbakanı olan Thatcher, "Kıbrıs sorunu çözüme kavuşsa dahi, Ada'nın askersizleştirilmesini ve kendi üs toprakları ile kullanmakta oldukları kolaylıkların ortadan kaldırılmasını hiçbir şart altında kabul etmeyecekleri"ni ifade etmiştir. BK için 1960 Anlaşmalarının yani statükonun devamı arzu edilen bir husustur. Çünkü "askersizleştirme" konusu ele alındığında, anlaşmalar kapsamında sayısı az da olsa tarafların Ada'da asker bulundurma haklarının olması BK'nın EÜA'yı meşrulaştırmasının bir aracı olmaktadır[xxxiv].

Soğuk Savaş sonrası döneme gelindiğinde ise, yeni süreçte EÜA'ya ve istihbarat birimlerine ihtiyacın kalmadığı yönünde bir yaklaşım gelişirken, yeni dünya düzeninde tam tersine ihtiyacın daha çok arttığı görülmüştür. Sızdırılan belgelerde ABD'nin, Doğu Akdeniz bölgesinin kökten dinciliğe doğru kayması ve bölgede RF deniz unsurlarının sayısındaki artış sebebiyle çıkarlarının tehlikeye girme olasılığının arttığına ve bundan ötürü Kıbrıs'taki

EÜA'nın ve istihbarat birimlerinin daha değerli hale geldiğine inandığına dair ifadeler yar almıştır[xxxv].

Bir diğer siyasi gelişme 2000'li yılların başında yaşanmıştır. Özünde Kıbrıs Cumhuriyeti'ni yeniden canlandırarak Kıbrıs'ı bütün halinde AB'ye almayı, böylece Türkiye'yi Ada'dan çıkarmayı hedefleyen BM'nin Annan Planı, Nisan 2004'te GKRY'de ve KKTC'de eş zamanlı olarak referanduma götürülmüş, planı GKRY reddederken KKTC kabul etmiş, sonuçta Annan Planı yaşama geçirilememiştir. Referandum öncesinde BK, Annan Planının taraflarca kabul edilmesini teşvik etmek maksadıyla, EÜA'nın 99 mil^2 alanından kullanmadığı 45 mil^2'sini "vazgeçilmiş bölgeler" adı altında, temelde EÜA'nın diğer mahallere ulaşım hakkını koruyarak yeniden canlanacak devlete devretme hususunu planın bir parçası olarak sunmuştur [xxxvi] . "Gerektiğinde BK'nın EÜA'dan vazgeçebileceği" görüşüne dayanak oluşturabilecek bu girişimi, "EÜA'nın aktif kullanılan yerlerinin BK'ya olan aidiyeti"ne dokunmadan AB'nin Ada'yı ele geçirmesine yardımcı olmak maksadıyla, aslında kullanma hedefi olmadığı halde EÜA'nın kuruluşu esnasında elde tutulan yerlerden "taktiksel ve algısal" bir vazgeçiş şeklinde değerlendirmek mümkündür.

Annan Planının başarısızlığının ardından GKRY anlaşmalara aykırı olarak Ada'yı temsilen tek başına AB'ye alınırken BK'nın çekincesi sebebiyle EÜA hariç tutulmuş, Avrupa'nın değil BK'nın bir parçası olmaya devam etmesi yine sağlanmıştır. EÜA'nın garanti altına alınması için GKRY, AB ile Katılım Anlaşması ve EÜA'nın varlığını koruyan anlaşma olmak üzere iki ayrı anlaşma imzalamıştır [xxxvii] . Hiçbir suretle EÜA'nın AB'nin bir parçası yapılmayışına stratejik açıdan bakıldığında, BK'nın EÜA'yı doğal ve stratejik müttefiki ABD için, AB'nin inisiyatifinde bulunmayacak şekilde daima ayrı bir yerde konumlandırdığını ifade etmek mümkündür.

Aynı zamanda EÜA sınırları içinde yaşayan bölge insanının EÜA sınırlamaları sebebiyle taşınmaz mallarını değerlendiremeyişi kronik bir sorun teşkil etmiş, nitekim 2006'da artan protestolar ve AB yargısına gitme ihtimali sebebiyle Avrupa Konseyi, BEÜA'da yaşayan halkın şikâyetlerine istinaden bir rapor hazırlamış ve şikâyetlerin haklı olduğu sonucuna varmıştır. 2014'de BK, 1960 Anlaşmalarının EÜA ile ilgili hükümlerinde bölge halkı yararına bir takım esnetmeler yaparak EÜA'de yaşayan halka ait özel mülk alanlarının kullanımına dair bir yönetmelik hazırlamıştır. Buna göre EÜA'nın %78'inde (255 km^2'lik alanının yaklaşık 200 km^2'lik bölümü) GKRY vatandaşı, AB vatandaşı ya da bir üçüncü ülke vatandaşının bu bölgelerden toprak satın almasına, bölgedeki halkın topraklarını turizm, ticaret, sanayi, okul, spor, eğlence alanları inşasında kullanmasına izin verilmiş ve yönetmelik 2020'de yürürlüğe girmiştir[xxxviii]. BK, EÜA'nın üsler bölgesini elinde tutmaya devam ederken, bölge halkının

protestolarının dünyada ses getirmesine, dolayısıyla EÜA'nın varlığının tartışılmasına engel olmak için halihazırda kullanmadığı ve gelecekte de kullanmayacağını değerlendirdiği egemenliği altındaki topraklar üzerinden tavizde bulunmayı çıkarlarına uygun bulmuştur.

5. SONUÇ

Rus kültürünün geleneksel oyuncağı matruşka, orijini temsil eden en büyük figür yukarı doğru kaldırıldığında içinden daha küçük boyutta bir figür, o kaldırıldığında ondan daha küçük boyutta diğer bir figür ve figürler yukarı doru kaldırılmaya devam edildiğinde, ana figürün içerisinde iç içe yerleştirilmiş, görünüşte tek, ayrı ayrı olduklarında beş veya yedi figürden oluşan bir figürler dizisinden oluşmaktadır Matruşka örneğinde olduğu gibi; Akdeniz, Doğu Akdeniz, Kıbrıs ile EÜA-istihbarat birimleri ve bunlardan Anglo-Sakson geleneğin vazgeçemeyişi, bu çalışmanın ana desenini oluşturmuştur.

Tarihi süreçte,"BK'nın ebedi dostları ve düşmanları yoktur, değişmez çıkarları vardır"[xxxix] sözü, BK'nın Kıbrıs politikasının ana belirleyicisi olmuştur. II. Dünya Savaşı sonrasının yeni hegemonu ABD'nin bölgede de hakim güç olması sebebiyle BK, "en az sorumluluk, en çok yetki/fayda" mottosu paralelinde "Ada üzerinde egemenlikte ısrar etmeyerek, üs ile yetinme" politikasına yönelmek zorunda kalmıştır. Nitekim BK, bağımlı "Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti"ne Ada'yı teslim ederken, "yenilginin zafere dönüştürülmesi" öyküsü içerisinde, "az ve öz" şeklinde tanımlanabilecek iki üs ve geçmişten beri kullana geldiği istihbarat birimleri üzerinde egemenlik sahibi olmuştur.

BK'nın özünde "gerçekçi olmayan" bir vazgeçişe niyetlense dahi ABD'nin vazgeçmeyişi/ vazgeçirmeyişi ve EÜA'nın isimlendirmesinde yer alan "egemenlik" kelimesi, başka bir kanıt olmasa dahi çalışmanın argümanını kanıtlayan en önemli veridir. "Vazgeçilmez"liğin diğer başat kanıtlarını ise şu ana başlıklar altında özetlemek mümkündür: Kıbrıs Cumhuriyeti kurulurken EÜA'ya ilişkin yapılan pazarlıkların kuruluş sürecinin önüne geçmesi, BK'nın ve GKRY'nin AET/AB'ye dahil olması süreçlerinde EÜA'nın sadece BK hükümranlığında kalmasının sağlanması ve BK politikacılarının "üslerin hiçbir şekilde tartışma konusu yapılmaması"na ve "statükonun korunması"na ilişkin açıklamalar yapması.

Anglo-Sakson geleneği için EÜA vazgeçilmezdir ve kalıcıdır. Çünkü, dün, bugün ve yarın perspektifinde bölgede ve hinterlandında, ABD, BK, İsrail ve NATO'nun yaptığı her tür harekât kapsamında öncelikle istihbarat faaliyetleri ve ardından diğer faaliyetler EÜA'lara istinaden, düşük maliyetle, kesintisiz ve en önemlisi olası bir ev sahibi ülke vetosu olmaksızın yapılmaktadır. Bahse konu gelenek güç sahibi olduğu müddetçe çıkarları gereğince EÜA kazanımlarını devam ettirmesi beklenen bir durum iken aksi bir gelişme Anglo-Sakson

geleneğin en azından bölgede güç kaybetmeye başladığının önemli bir işareti olarak değerlendirilebilecektir.

Dr. (E) Tuğamiral Yalçın Özkütük

28 Ekim 2025

KAYNAKLAR

[i] Yalçın Özkütük, Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi Çerçevesinde Doğu Akdeniz Kompleksi (Ankara: Nobel Kitap, 2025), 47-53.

[ii] A.g.e., 158.

[iii] Salahi Sonyel, İngiltere Dışişleri Bakanlığı Belgelerine Göre Osmanlı Padişahı Abdülhamit 48 Saat İçinde Kıbrısı İngilizlere Nasıl Kiraladı, Belleten, 42/168 (1978): 725-741.

[iv] Soyalp Tamçelik, Kıbrıs'taki İngiliz Üslerinin Stratejik Önemi, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 8/1 (2011): 1514-1516; Eftal Irkıçatal, İngiltere'nin Kıbrıs Politikası (1945-1960) (Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2012), 28-30.

[v] Eftal Irkıçatal, İngiltere'nin Kıbrıs Politikası (1945-1960), 156-185.

[vi] James Ker-Lindsay, A Difficult Transition to a New Relationship: Britain and Cyprus in the European Union, Journal of Contemporary European Studies, 15/2 (2007): 187.

[vii] Treaty Concerning The Establishment of The Republic of Cyprus, TC Dışişleri Bakanlığı, https://www.mfa.gov.tr/kibris-cumhuriyetinin-kurulusuna-iliskin-temel-antlasma-_1960_ ingilizce_.tr.mfa [Erişim Tarihi: 01.08.2025].

[viii] Soyalp Tamçelik, Kıbrıs'taki İngiliz Üslerinin Stratejik Önemi, 1517.

[ix] Theodoulou Sozos-Christos, British Military Bases in Cyprus: Law, History and Politics, The 13th International Conference Of International Society for the Study of European Ideas (ISSEI), (2012), https://gnosis.library.ucy.ac.cy/server/api/core/bitstreams/56894e38-1589-4ef5-b3bf-3537a9fd940f/content [Erişim Tarihi: 28.07.2025].

[x] Soyalp Tamçelik, Kıbrıs'taki İngiliz Üslerinin Stratejik Önemi, 1527.

[xi] A.g.e., 1521; Costas Constantinou and Oliver Richmond, The Long Mile of Empire: Power, Legitimation and the UK Bases in Cyprus, Mediterranean Politics, 10/1 (2005): 65-66.

[xii] Soyalp Tamçelik, Kıbrıs'taki İngiliz Üslerinin Stratejik Önemi, 1524-1527.

[xiii] Ulvi Keser ve Gökhan Ak, Tarih, Hukuk, Politika ve Aktörler: Doğu Akdeniz ve Kıbrıs'ta Strateji ve Güvenlik (İstanbul: Hiperyayın, 2020), 186.

[xiv] Costas Constantinou and Olıver Richmond, The Long Mile of Empire: Power, Legitimation and the UK Bases in Cyprus, 70-72; Ata Atun, İngiltere Garantiler konusunda takiyye yapıyor, 13 Şubat 2017, http://soyledik.com/tr/makale/3630/ingiltere-garantiler-konusunda-takiyye-yapiyor--profdr-ata-atun.html[Erişim Tarihi: 04.07.2025].

[xv] Matt Kennard, Inside Britain's Military Dictatorship in the Mediterranean, Declassified UK, 31 January 2023, https://www.declassifieduk.org/inside-britains-military-dictatorship-in-the-mediterranean/[Erişim Tarihi: 08.07.2025].

[xvi] Klaus Dodds, Rikke Bjerg Jensen and Costas Constantinou, Signposts: Cyprus, UK and the Future of the SBAs, The RUSI Journal, 160/5 (2015): 36, DOI: 10.1080/03071847.2015.1102542; Mehmet Balyemez, İngiltere'nin Doğu Akdeniz'deki İstihbarat Faaliyetlerine Kesitsel Bir Bakış (Kıbrıs, Orta Doğu ve Türkiye), Cumhuriyet Tarihi Yazıları içinde, ed. Hakan Yaşar (Konya: Kömen Yayınları, 2022), 391.

[xvii] Ulvi Keser ve Gökhan Ak, Tarih, Hukuk, Politika ve Aktörler: Doğu Akdeniz ve Kıbrıs'ta Strateji ve Güvenlik, 186; Matt Kennard, Inside Britain's Military Dictatorship in the Mediterranean; Theodoulou Sozos-Christos, British Military Bases in Cyprus: Law, History and Politics; Akrotiri, 2023, https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/ akrotiri/ [Erişim Tarihi: 14.08.2025]; Dhekelia, 2023, https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/dhekelia/[Erişim Tarihi: 14.08.2025].

[xviii] British forces overseas posting: Dhekelia, Cyprus, 2013, https://www.gov.uk/guidance/ british-forces-overseas-posting-dhekelia-cyprus [Erişim Tarihi: 09.07.2025]; British Forces overseas posting: RAF Akrotiri, Cyprus, 2013, https://www.gov.uk/guidance/british-forces-overseas-posting-raf-akrotiri-cyprus [Erişim Tarihi: 09.07.2025];Klaus Dodds, Rikke Bjerg Jensen and Costas Constantinou, Signposts: Cyprus, UK and the Future of the SBAs, 38; Matt Kennard, Inside Britain's Military Dictatorship in the Mediterranean.

[xix] Hazar Keser, 11 Eylül Sonrası Dönem ve Değişen Yeni Dünya Düzeninde Stratejik Güvenlik Bağlamında Doğu Akdeniz'de İngiliz Üsleri (Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, 2014), 20-24; British Forces overseas posting: RAF Akrotiri, Cyprus; Matt Kennard, Revealed: America's Secret Military Deployment on British Cyprus, 1 February 2023, Declassified UK, Revealed: America's secret military deployment on British Cyprus, [Erişim Tarihi:08.07.2025].

[xx] Matt Kennard, U.S. Spies Have 'Wide Range' Of Facilities On UK's Cyprus Base Near Gaza-And Share Material 'Daily' With Israel, Declassified UK, 1 December 2023, https://www.declassifieduk.org/u-s-spies-have-wide-range-of-facilities-on-uks-cyprus-bases-near-gaza-and-share-material-daily-with-israel/ [Erişim Tarihi:08.07.2025]; Matt Kennard, Inside Britain's Military Dictatorship in the Mediterranean.

[xxi] Hazar Keser, 11 Eylül Sonrası Dönem ve Değişen Yeni Dünya Düzeninde Stratejik Güvenlik Bağlamında Doğu Akdeniz'de İngiliz Üsleri, 24-26; British forces overseas posting: Dhekelia, Cyprus; Matt Kennard, Inside Britain's Military Dictatorship in the Mediterranean; Matt Kennard, U.S. Spies Have 'Wide Range' Of Facilities On UK's Cyprus Base Near Gaza-And Share Material 'Daily' With Israel; Abandoned Forgotten & Little Known Airfields in Europe, 2014, https://www.forgottenairfields.com/airfield-kingsfield -63.html [Erişim Tarihi: 15.08.2025].

[xxii] Mehmet Balyemez, İngiltere'nin Doğu Akdeniz'deki İstihbarat Faaliyetlerine Kesitsel Bir Bakış (Kıbrıs, Orta Doğu ve Türkiye): 392; Ulvi Keser, Kıbrıs; Espiyonaj ve İntelijans Üzerine Bir Değerlendirme, Yeni Deniz Güvenliği Ekosistemi ve Doğu Akdeniz içinde ed. D. Güler, A. Yıldız ve İ. Savaş (TASAM Yayınları, 2019), 45, 53, 61; Mert Gökduman, Sinyal İstihbaratı (STM, Haziran 2018): 8-9; Mason Boycott-Owen, Can Britain live without American intelligence?, Politico, April 2025, https://www.politico.eu/article/uk-us-intelligence-relationship-strain-allies-ukraine-app/ [Erişim Tarihi: 01.08.2025].

[xxiii] Matt Kennard, Inside Britain's Military Dictatorship in the Mediterranean; U.S. Spies Have 'Wide Range' Of Facilities On UK's Cyprus Base Near Gaza-And Share Material 'Daily' With Israel; Revealed: America's Secret Military Deployment on British Cyprus; Frederick Obermeier, John Goetz, Nicky Hager, Isle of spies, voxeurop, 2013, https://voxeurop.eu/en/isle-of-spies/[Erişim Tarihi: 01.08.2025]; Kaan Cenk Adasoy, Casusluk Savaşlarının Göbeğinde Yeni Bir Strateji Zorunluluğu, Kıbrıs Postası, Haziran 2025, https://www.kibrispostasi.com/c1-KIBRIS_POSTASI_GAZETESI/j2669/a42297-casusluk-savaslarinin-gobeginde-yeni-bir-strateji-zorunlulugu [Erişim Tarihi: 08.08.2025].

[xxiv] Serpil Güvenç, Andre Vitchek, Kıbrıs'taki İngiliz (NATO) üsleri ve unutulan bağımsızlık, 11.11.2020, https://haber.sol.org.tr/yazar/andre-vitchek-kibristaki-ingiliz-nato-usleri-ve-unutulan-bagimsizlik-16649 [Erişim Tarihi: 08.08.2025]; Matt Kennard, U.S. Spies Have 'Wide Range' Of Facilities On UK's Cyprus Base Near Gaza-And Share Material 'Daily' With Israel; Maxwell

Goldstein, Ayios Nikolaos: Monitoring the Mediterranean, Grey Dynamics, January 2, 2023, https://greydynamics.com/ayios-nikolaos-monitoring-the-mediterranean/[Erişim Tarihi: 08.08.2025].

[xxv] Ulvi Keser, Kıbrıs; Espiyonaj ve İntelijans Üzerine Bir Değerlendirme, 64.

[xxvi] Nikolaos Stelya, İngiltere, Kıbrıs'taki üslerini yeniliyor, 17 Mart 2021, https://www.gazeteduvar. com.tr/ingiltere-kibristaki-uslerini-yeniliyor-haber-1516389 [Erişim Tarihi: 08.08.2025].

[xxvii] ABD ve İngiltere, Kıbrıs'taki üslerden dünyayı izliyor, 9 Ekim 2023, https://www. halkinsesikibris.com/guney-den-haberler/abd-ve-ingiltere-kibristaki-uslerden-dunyayi-izliyor-h206765.html[Erişim Tarihi: 07.08.2025].

[xxviii] Ulvi Keser, Kıbrıs; Espiyonaj ve İntelijans Üzerine Bir Değerlendirme, 51; Matt Kennard, U.S. Spies Have 'Wide Range' Of Facilities On UK's Cyprus Base Near Gaza-And Share Material 'Daily' With Israel; Revealed: America's Secret Military Deployment on British Cyprus; Frederick Obermeier, John Goetz, Nicky Hager, Isle of spies.

[xxix] British forces overseas posting: Troodos, Cyprus, 2013, https://www.gov.uk/guidance/british-forces-overseas-posting-troodos-cyprus [Erişim Tarihi: 08.08.2025]; Ulvi Keser, Kıbrıs; Espiyonaj ve İntelijans Üzerine Bir Değerlendirme, 51, 65.

[xxx] Barış Mamalı, Türkiye'yi Trodos Dağı'ndan dinliyorlar, 18 Kasım 2023, https://www.odatv4. com/analiz/turkiyeyi-trodos-dagindan-dinliyorlar-64066 [Erişim Tarihi: 08.08.2025].

[xxxi] Ulvi Keser, Kıbrıs; Espiyonaj ve İntelijans Üzerine Bir Değerlendirme, 54-57; Nicky Hager and Stefania Maurizi, Cyprus: the home of British/American Internet surveillance in the Middle East, Lespresso,5 November 2013, https://cyber-peace.org/wp-content/uploads/2013/06/ Cyprus_-the-home-of-British_American-Internet-surveillance-in-the-Middle-East.pdf [Erişim Tarihi: 04.08.2025].

[xxxii] Ulvi Keser, Kıbrıs; Espiyonaj ve İntelijans Üzerine Bir Değerlendirme, 63, 66; Frederick Obermeier, John Goetz, Nicky Hager, Isle of spies; Andreas Stergiou, The Exceptional Case of the British Military Bases on Cyprus, Middle Eastern Studies, 51/2 (2015), 291, http://dx.doi.org/10.1080/00263206.2014.947283.

[xxxiii] Andreas Stergiou, The Exceptional Case of the British Military Bases on Cyprus, 291.

[xxxiv] Soyalp Tamçelik, Kıbrıs'taki İngiliz Üslerinin Stratejik Önemi, 1530.

[xxxv] Andreas Stergiou, The Exceptional Case of the British Military Bases on Cyprus, 291, 296; Serpil Güvenç, Andre Vitchek, Kıbrıs'taki İngiliz (NATO) üsleri ve unutulan bağımsızlık.

[xxxvi] Soyalp Tamçelik, Kıbrıs'taki İngiliz Üslerinin Stratejik Önemi, 1531-1532; Andreas Stergiou, The Exceptional Case of the British Military Bases on Cyprus, 292.

[xxxvii] Soyalp Tamçelik, Kıbrıs'taki İngiliz Üslerinin Stratejik Önemi, 1520.

[xxxviii] Andreas Stergiou, The Exceptional Case of the British Military Bases on Cyprus, 292; Serpil Güvenç, Andre Vitchek, Kıbrıs'taki İngiliz (NATO) üsleri ve unutulan bağımsızlık; Türk Dışişleri Bakanlığı'ndan İngiltere'ye Kıbrıs tepkisi, Euronews, 12 Haziran 2020, https://tr.euronews.com/2020/06/12/turk-d-sisleri-bakanl-g-ndan-ingiltere-ye-k-br-s-tepkisi [Erişim Tarihi: 23.08.2025].

[xxxix] LordPalmerston and the 'civisRomanus sum' principle, 2015, https://history.blog.gov.uk/?s= There+isn%27t+Eternal+friends+and+enemies+of+England%2C+they+have+immutable+ interests